
ПЕДАГОГІКА

УДК 378.147.091

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-3-33>**Олена ТЕПЛОВА,***orcid.org/0000-0001-8763-891X*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна) teple1958@gmail.com**Наталія МОЗГАЛЬОВА,***orcid.org/0000-0001-7857-7019*

доктор педагогічних наук,

професор кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна) mozgaliovan@gmail.com**Анна НОВОСАДОВА,***orcid.org/0000-0002-6215-5759*викладач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна) ann_martinyuk97@ukr.net

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ХОРЕОГРАФІЇ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті наголошено на особливому значенні вітчизняного мистецтва в освітньому процесі закладу вищої освіти, а також його вагомій ролі при професійній підготовці майбутніх учителів музики. Визначено, що важливим освітнім орієнтиром сучасності є розвиток творчого потенціалу. Без сумніву, творчий аспект є основоположним щаблем діяльності музиканта, що передбачає як виконавство, так і педагогічну роботу. Необхідність дослідження поставленої теми зумовила проблему нашої розвідки, яка пов'язана з недостатнім практичним та теоретичним обґрунтуванням поняття «творчий потенціал». Зосереджено увагу на тому, що українська музична культура виступає могутнім засобом формування професійних компетенцій майбутніх педагогів, фундаментом їх духовного світу, естетичних смаків. Тож, метою нашої роботи є висвітлення поняття «творчий потенціал» майбутніх учителів музики та його розвиток засобами української культури. Для досягнення мети варто використати такі методи дослідження як аналіз, порівняння, узагальнення. Це дозволить розглянути роботи відомих дослідників, узагальнити наукові підходи до визначення поняття «творчий потенціал», засоби його розвитку. У статті висвітлені різні дослідницькі обґрунтування, що стосуються визначення поняття «творчий потенціал». Таким чином, науковці зазначають, що творчий потенціал є інтегративною якістю, що охоплює знання, уміння, здібності особистості. У межах роботи визначено, що розвиток творчого потенціалу є одним із основоположних завдань фахової підготовки майбутніх учителів музики. Нами зроблено наголос на міжпредметному підході до вивчення фахових дисциплін, що поєднує різні структурні комплекси. Зокрема, здобуття знань з музично-теоретичних дисциплін, фахова підготовка визначається синтезованим явищем, що допомагає в досяганні поставлених навчальних завдань, а також розвитку творчого потенціалу. У статті визначені деякі методи для вирішення даного завдання. Зокрема, це метод проєктів, семінар-дискусія, концерт-лекція. Всі перераховані методи розглядаються крізь призму спадщини української музики.

Ключові слова: потенціал, творча особистість, майбутні учителі музичного мистецтва.

Olena TEPLOVA,

orcid.org/0000-0001-8763-891X

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

(Vinnitsia, Ukraine) teple1958@gmail.com

Nataliia MOZGALOVA,

orcid.org/0000-0001-7857-7019

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Head of the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

(Vinnitsia, Ukraine) mozgaliovan@gmail.com

Anna NOVOSADOVA,

orcid.org/0000-0002-6215-5759

Lecturer at the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

(Vinnitsia, Ukraine) ann_martinyuk97@ukr.net

DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART AND CHOREOGRAPHY BY MEANS OF UKRAINIAN MUSICAL ART

The article emphasizes the special importance of national art in the educational process of a higher education institution, as well as its important role in the professional training of future music teachers. It was determined that the development of creative potential is an important modern educational benchmark. Without a doubt, the creative aspect is the fundamental stage of a musician's activity, which involves both performance and pedagogical work. The need to research the given topic led to the problem of our exploration, which is connected with the insufficient practical and theoretical substantiation of the concept of «creative potential». Therefore, the goal of our work is to highlight the concept of «creative potential» of future music teachers and its development through the means of Ukrainian culture. To achieve the goal, it is worth using such research methods as analysis, comparison, generalization. This will allow us to consider the works of famous researchers, generalize scientific approaches to defining the concept of «creative potential», and the means of its development. The article highlights various research justifications related to the definition of the concept of «creative potential». Thus, scientists note that creative potential is an integrative quality that encompasses the knowledge, skills, and abilities of an individual. Within the framework of the work, it is determined that the development of creative potential is one of the fundamental tasks of the professional training of future music teachers. We emphasize an interdisciplinary approach to the study of professional disciplines that combines various structural complexes. In particular, the acquisition of knowledge in music-theoretical disciplines, professional training is determined by a synthesized phenomenon that helps in achieving the set educational tasks, as well as the development of creative potential. The article defines some methods for solving this task. In particular, this is the project method, seminar-discussion, concert-lecture. All the listed methods are considered through the prism of the heritage of Ukrainian music.

Key words: *potential, creative personality, future music teachers.*

Постановка проблеми. Модернізація системи мистецької освіти є одним із найпріоритетніших питань сучасності. Цілі та завдання, які сьогодні ставляться перед здобувачами освіти стосуються перш за все розвитку їх творчого потенціалу. У зв'язку з цим актуалізуються нові форми освітнього процесу. На нашу думку, важливим аспектом є навчання у контексті української музичної творчості. Відродження національних традицій, вітчизняних координат є пріоритетними завданнями політики України у галузі освіти та мистецтва. Адже, сьогодні насущним питанням постала національна самосвідомість, що є вия-

вом глибокої любові до Батьківщини. Сказане актуалізується у зв'язку з вимогами до підготовки бакалаврів у вищих навчальних закладах мистецького спрямування в умовах Євроінтеграції. Така траєкторія визначена державними документами такими як Закон України «Про освіту», «Про Вищу освіту», Національною доктриною про розвиток освіти України. У зв'язку з цим, питання пошуку змісту, форм та методів навчання, що сприяють формуванню творчих здібностей набуває вагомого значення.

Аналіз досліджень. Питання освіти засобами вітчизняного мистецтва досліджували такі

українські науковці як К. Квітка, Ф. Колесса, М. Лисенко, М. Леонтович. Педагогічні умови формування і розвитку творчого потенціалу розглядаються у працях О. Рудницької, О. Олексюк, Г. Падалки, С. Сисоєвої, та ін. Разом з тим, ознайомившись з роботами науковців, що розкривають проблему розвитку творчого потенціалу молодого покоління ми дійшли до висновку, що це питання у контексті підготовки майбутніх учителів музики розкрито опесередковано. Тож, на нашу думку доцільно розглянути його.

Мета статті – висвітлення поняття «творчий потенціал», його значення для майбутніх учителів музики, розвитку творчого потенціалу засобами українського музичного мистецтва. Поставлена мета вимагає використання таких методів дослідження як аналіз, порівняння, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Поняття «творчий потенціал» характеризується різноманітністю дефініцій. Зокрема, Г. Костюк (Костюк, 1965: 1), С. Максименко (Максименко, 2006: 2) зазначають, що потенціал не є відокремленою від діяльності категорією, а навпаки реалізується у її різних видах. Творчість людини С. Шандрук визначає як «складне, багатогранне, суперечливе, екзистенційне, психодуховне явище, що передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, переживань, знань, умінь, цінностей, смислів, завдяки яким створюється новий, оригінальний та унікальний продукт» (Шандрук, 2015: 9). Розкриття творчого потенціалу на думку Л. Яренчук полягає у виділенні наступних компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-креативний та рефлексивнодіяльнісний компоненти (Яренчук, 2012: 11). Важливими для розуміння творчого потенціалу є роботи С. Сисоєвої. За визначенням автора, творчий потенціал є самостійною динамічною системою творчих якостей особистості, яка пов'язана з її інтелектом, формується, розвивається і проявляється у творчій діяльності, обумовлена умовами розвитку особистості і забезпечує її розвиваючу взаємодію з оточуваною дійсністю (Сисоєва, 1996: 10). Таким чином, творчий потенціал особистості можна визначити як комплекс можливостей творчої діяльності особистості, її творчих здібностей. Музика як вид мистецтва володіє арсеналом прийомів та засобів, необхідних для розвитку творчого потенціалу. Враховуючи дослідження відомих науковців, зробимо висновок, що творчий потенціал майбутніх викладачів музичного мистецтва є синтезованим явищем, що відображає творчі можливості здобувачів освіти.

Розвиток творчого потенціалу студентів тісно пов'язаний з процесом освіти, набутими під час нього теоретичними знаннями та практичними навичками, досвідом самостійної професійної роботи, художнього вдосконалення. Все це складає поняття «творчий потенціал». На нашу думку, його розвиток повинен відбуватись засобами українського музичного мистецтва. Адже, вивчення національного мистецтва впливає на розуміння студентами виразових засобів музичних композицій, формування у них естетичних поглядів, розуміння стилів, жанрів, формування їх творчої індивідуальності.

Варто погодитись з твердженням С. Решетняк, який наголошує, що «однією з найбільш затребуваних компетенцій, очікуваних працедавцями від випускників ВНЗ повсюди у світі, є творчий потенціал людини» (Решетняк, 2012: 6). Зазначимо, що серед завдань професійної підготовки студентів-бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) є розуміння специфіки музичного мистецтва, володіння навичками художньої інтерпретації музичного твору, розуміння особливостей композиторських та виконавських стилів, національних шкіл, володіння глибокими теоретичними знаннями та вмінням застосовувати їх у практичній діяльності, оперування різними формами та методами проведення занять і т.д. Розвиток творчого потенціалу відбувається у процесі виконавської підготовки, тобто занять фаху, а також вивчення музично-теоретичних дисциплін.

Провідною формою навчання майбутніх викладачів музичного мистецтва є індивідуальні заняття. Зокрема, метою таких дисциплін як «Основний музичний інструмент», «Постановка голосу» є вдосконалення практичних професійних навичок, вивчення музичних композицій, знання з теорії та історії музики. Виконавська підготовка передбачає роботу з нотним текстом, розуміння та передачі художнього образу відповідно до жанрово-стильових тенденцій. Наукова література описує думку про виконавську діяльність як про синтезовану структуру, що включає композиторську творчість, творчість виконавця та їх слухацьку співпрацю. Зазначимо, що виконання музики – процес передачі художньої творчості, що є результатом фахової підготовки. На нашу думку, викладачеві для занять зі студентами з фаху варто обирати твори українських композиторів. Традиційне вивчення музичних композицій та підготовку студента до виступу доцільно поєднувати з творчими формами. Наприклад, педагог може запропонувати йому підібрати

аккомпанемент до української пісні та виконати його самостійно.

Студенти опановують нові інструменти на предметі «Додатковий інструмент». Наприклад, навчаючись грати на сопілці майбутні викладачі знайомляться з історією цього інструмента, навчаються грати на ньому, розвивають творчі здібності. Особливо цінною є гра в ансамблі. Адже, під час цієї форми роботи формуються навички колективного музикування, розвивається творчий потенціал здобувача освіти.

На нашу думку, важливою є міжпредметна інтеграція. Зміст таких дисциплін як «Основний музичний інструмент», «Хорове диригування», «Постановка голосу» поєднується з навчальними задачами таких предметів як «Історія музики», «Гармонія», «Поліфонія», «Аналіз музичних творів». Так, наприклад, засвоєння теми «Головні тризвуки в мажорі та мінорі» починається на заняттях сольфеджіо. Студенти знайомляться з їх будовою, визначають такі звороти у інструментальних та хорових композиціях. Згодом практично освоюють їх у ладових вправах, сольфеджуванні. Під час вивчення предмету «гармонія» студенти навчаються гармонізувати мелодії із застосуванням головних тризвуків, грати акордові послідовності. Разом з тим, викладачі фахових дисциплін використовують здобуті студентами знання для вивчення творів, що допомагають розуміти виразові особливості музичних композицій.

Метою групових занять предмету «Історія музики» є знайомство з музичною культурою різних історичних періодів, вивчення творчого доробку найвідоміших композиторів, набуття навичок аналізу музичного твору, роботи з інформаційними джерелами, розвиток аналітичних умінь. Однією з форм занять є семінар. Наприклад, доцільно обрати таку тему: «Видатні композитори України». Метод аналізу, спостереження, які використовують студенти при підготовці до нього, спонукають їх до розвитку навичок збирання та аналізу інформації, формування власної думки. Знання біографічних відомостей, характеристика творчості композитора, засобів музичної виразності в творах різних стилів та жанрів – все це є необхідним для виконавської діяльності.

Семінар-дискусія організовується як діалогічне спілкування студентів. Наприклад, під час нього студенти можуть дослідити «Жанрові особливості опери у період XVIII–XIX століть в українській музиці», або «Аналіз виразових засобів романсів М. Лисенка». Студентам пропонується підтвердити свої слова музичними прикладами, які вико-

нуються самостійно або демонструються електронними засобами.

При вивченні стилевих особливостей композиторської творчості варто звертати увагу студентів на твори цього ж періоду інших видів мистецтва. Зокрема, твори бароко (А. Скарлатті, А. Кореллі, А. Вівальді, Г. Гендель), рококо (Ф. Куперен, Ж.Ф. Рамо), класицизм (Й. Гайдн, В. Моцарт, Л. Бетховен), романтизм (Ф. Шуберт, Ф. Шопен, Ф. Ліст, Р.Шуман) імпресіонізм (К. Дебюссі, М. Равель) варто доповнити ілюстрацією робіт образотворчого мистецтва. Наприклад, бароко (Х. Рібера, П. Рубенс), рококо (Ватто, Пігаль, Пажу), класицизму (Ф. Гойя, Н. Пуссен), романтизму (Т. Жеріко, Е. Делакруа), імпресіонізму (Е. Мане, К. Моне.). Варто виділити особливості того чи іншого періоду у музиці і у живописі, відслідкувати зміни кожного з них. Також викладач повинен звернути увагу студентів на історію створення твору, визначення виразових засобів.

Важливим для розвитку творчого потенціалу, на нашу думку, є метод проєктів. Його метою є розв'язання творчих завдань самостійно студентами, розвиток їх креативних, дослідницьких здібностей, вміння опрацьовувати інформацію, презентувати результат роботи.

Підготовка проєкту має наступну послідовність:

- 1) обговорення теми, мети, завдання;
- 2) складання плану її дослідження;
- 3) пошук та аналіз джерел;
- 4) захист проєкту.

Темою для проєкту слід обирати таку, яка містить проблемне питання, вирішення якого потребує опрацювання різних наукових джерел. Дослідницька робота може бути проведена студентом індивідуально або групою. Результати роботи обов'язково обговорюються колективом. Роль викладача під час підготовки проєкту є назвичайно важливою, адже, він допомагає студентам з особливостями його оформлення, у систематизації джерел, визначає проміжну оцінку роботи, а також її кінцевий результат, допомагає із визначенням форми захисту. Презентація проєкту може бути у різних формах (10–15 хвилин). Під час неї студенти демонструють результати роботи, розповідають про досягнену мету і виконані завдання. У процесі захисту проєкту формуються навички публічного виступу. Викладачем оцінюються результати роботи, глибина дослідження, логічність викладу матеріалу, оригінальне оформлення результатів, культура виступу. Наприклад, темою проєкту можна обрати «Жанр симфонії у творчості О. Козаренка». Студенти досліджують

даний жанр з позиції чисельності, визначають особливості структури, виразових засобів, аналізують роботи музикознавців, які досліджували дану тему.

Актуальною формою для розвитку творчого потенціалу, на нашу думку, є підготовка студентами лекцій-концертів. Їх тема може бути різною. Зокрема, «Виховне значення музики М.В. Лисенка», «Неофольклоризм у творчості Л. Дичко», «Історія української ліричної пісні» і т.д.

Підготовка до нього відбувається за наступним планом:

- 1) Вибір студентами матеріалу (пошук інформація, підбір музичного матеріалу);
- 2) складання ними плану-сценарію;
- 3) вибір номерів;
- 4) проведення лекції-концерту.

Кінцевим результатом роботи є аналіз концерту педагогом, обговорення помилок, які допустили студенти.

Ділова гра, як метод розвитку творчого потенціалу передбачає створення проблемної ситуації. Вона є важливою для досягнення професійних завдань. Ділова гра передбачає комплекс різних видів діяльності, зокрема, аналізу, дослідження, колективної роботи. Зазвичай передбачається заздалегідь підготовлений сценарій, що має навчити студентів розв'язувати професійні проблеми, закріпити здобуті знання. Наприклад, ділова гра «Співбесіда». Імітується співбесіда викладача музики. Ведучий готує питання з

фахових дисциплін, на які учасники повинні дати відповідь. Майбутній працівник повинен продемонструвати свої практичні вміння, професіоналізм. Ділова гра «Створення журналу» передбачає наступні умови: студенти виступають у ролі редакторів, опрацьовуючи статті вітчизняних музикознавців.

Висновки. Розвиток творчого потенціалу є важливим для подальшої професійної роботи майбутніх учителів музики. Пріоритетним для досягнення поставленої мети є використання високохудожніх зразків українського музичного мистецтва. Визначено, що українська музика сприяє естетичному вихованню молодого покоління, її духовному зростанню, розвитку творчого потенціалу. Серед актуальних методів для досягнення поставленої мети виділимо метод проєктів, семінар-дискусія, лекція-концерт. Також варто звернути увагу на міжпредметні зв'язки, що визначають навчальні предмети єдиним комплексом.

Отже, освоєння художніх надбань українського мистецтва є важливим для розвитку творчого потенціалу студентів. Знайомлячись з українською музичною культурою, її багатством студенти створюють свій високодуховний, естетичний світ, що є важливою умовою успішної професійної діяльності.

Подальшою перспективою розвитку роботи є пошук нових методів розвитку творчого потенціалу, сучасних освітніх технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ: Наукова думка, 1965. 120 с.
2. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Видавництво ТОВ «КММ», 2006, 240 с.
3. Малашевська І. А. Інтегрована музично-теоретична підготовка майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі. Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2005. Вип. 21. С. 205–208.
4. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва. Навч. посібник. Київ: Знання України, 2004. 264 с.
5. Падалка Г.М. Художньо-педагогічна інтерпретація музики в структурі професійної підготовки музиканта-педагога. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип. 5. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. С. 3–9.
6. Решетняк С.Б. Розвиток творчого потенціалу студента в навчальному процесі ВНЗ. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, 2012. Вип. 56.
7. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. Київ, 1998.
8. Форостюк І. В. Розвиток творчого потенціалу студентської молоді засобами українського народного мистецтва: автореф. канд. пед. наук: 13.00.07. Луганськ. 2010. 20 с.
9. Шандрюк С. Творчість як употужнення здібностей особистості. Психологія і суспільство. 2015. № 3. С. 86–91.
10. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. Київ: Поліграфкнига, 1996. 406 с.
11. Яренчук Л.Г. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса. 2012. 20 с.
12. Ці Сянбо. Формування художньо-творчого потенціалу бакалаврів музичного мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ. 2016. 216 с.

REFERENCES

1. Kostiuk O.H. Sprymannia muzyky i khudozhnia kultura slukhacha [Music appreciation and artistic culture of the listener]. Kyiv: Naukova dumka, 1965. 120 s. [in Ukrainian].
2. Maksymenko S.D. Heneza zdiisnennia osobystosti [The genesis of the realization of personality]. Kyiv: Vydavnytstvo TOV «KMM», 2006, 240 s. [in Ukrainian].
3. Malashevska I. A. Intehrovana muzychno-teoretychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv muzyky na istoryko-stylovii osnovi [Integrated music-theoretical training of future music teachers on a historical-stylistic basis]. Visn. Zhytomyr. derzh. un-tu im. I. Franka. 2005. Vyp. 21. S. 205–208. [in Ukrainian].
4. Oleksiuk O.M. Pedahohika dukhovnoho potentsialu osobystosti: sfera muzychnoho mystetstva [Pedagogy of the spiritual potential of the individual: the sphere of musical art. [in Ukrainian].
5. Padalka H.M. Khudozhno-pedahohichna interpretatsiia muzyky v strukturii profesiinoi pidhotovky muzykanta-pedahoha [Artistic and pedagogical interpretation of music in the structure of professional training of a musician-pedagogue]. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity: zb. nauk. prats. Vyp. 5. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M.P. Drahomanohva, 2004. S. 3–9. [in Ukrainian].
6. Reshetniak S.B. Rozvytok tvorchoho potentsialu studenta v navchalnomu protsesi VNZ [Developing creative potential of a student in university]. Social technologies: current issues of theory and practice, 56. S. 202–208. [in Ukrainian].
7. Rudnytska O.P. Osnovy vykladannia mystetskykh dystsyplin [Basics of teaching artistic disciplines]. Navch. posib. dlia stud. humanit. spets. vyshch. navch. zakl. Kyiv, 1998.
8. Forostiuk I.V. Rozvytok tvorchoho potentsialu studentskoï molodi zasobamy ukraïnskoho narodnoho mystetstva [The Development of Creativity of Young Students by the means of Ukrainian Folk Arts] (Extended abstract of candidate's thesis). Luhansk, 2010. [in Ukrainian].
9. Shandruk S. Tvorchist yak upotuzhnennia zdibnostei osobystosti. [Creativity as increasing abilities of the individuality]. Psychology and society, 3. S. 86–91. [in Ukrainian].
10. Sysoieva S.O. Pidhotovka vchytelia do formuvannia tvorchoi osobystosti uchnia [Teacher preparation for the formation of the student's creative personality. Kyiv: Polihrafknyha, 1996. 406 s.
11. Iarenchuk L.H. Formuvannia tvorchoho potentsialu maibutnikh uchyteliv tekhnolohii u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of the creative potential of future technology teachers in the process of professional training]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Odesa. 2012. 20 s.
12. Tsi Sianbo. Formuvannia khudozhno-tvorchoho potentsialu bakalavriv muzychnoho mystetstva [Formation of the artistic and creative potential of bachelors of musical arts]: dys. ... kand. ped. nauk:13.00.02. Kyiv. 2016. 216 s.